

BÜYÜK
SANATÇILARIN
GİZLİ HAYATLARI

BÜYÜK SANATÇILARIN GİZLİ HAYATLARI

Elizabeth Lunday

Özgün adı: Secret Lives of Great Artists

© 2008 Quirk Productions, Inc.

www.quirkbooks.com

Bu kitap ilk kez 2008 yılında “Secret Lives of Great Artists”

ismiyle Amerika’da Quirk Books tarafından yayımlanmıştır.

Kitabın Türkçe yayın hakları Onk Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Türkçe yayın hakları:

© Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti. 2009

Sertifika No: 12746

Domingo, Bkz Yayıncılık markasıdır.

İllüstrasyonlar: Mario Zucca

Özgün Kapak Tasarım: Doogie Horner

Özgün Sayfa Tasarım: Karen Onorato

Çeviri: Sevin Okyay

Redaksiyon: Fenni Özalp

Sayfa Uygulama: Deniz Guliyeva

ISBN: 978-9944-0837-7-5

1. Baskı: Haziran 2009

7. Baskı: Aralık 2015

Kayhan Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.

Davutpaşa Cad. Güven Sanayi Sitesi C Blok No: 244

Topkapı Zeytinburnu İstanbul

Tel: (212) 576 00 66 Sertifika No: 12156

Tüm hakları saklıdır. Bu kitabın tümünün veya içeriğinin herhangi bir bölümünün yayıncının yazılı izni olmadan, fotokopi yöntemi dahil, elektronik ya da mekanik herhangi bir yolla çoğaltılması yasaktır.

Bkz Yayıncılık Ticaret ve Sanayi Ltd. Şti.

Asmalımescit Mah. Ensiz Sok.

No:2 D:7 Tünel İstanbul

Tel: (212) 245 08 39

e-posta:domingo@domingo.com.tr

www.domingo.com.tr

BÜYÜK SANATÇILARIN *GİZLİ HAYATLARI*

ÖĞRETMENLERİNİZİN SİZE BÜYÜK RESSAMLAR VE
HEYKELTIRAŞLAR HAKKINDA ASLA ANLATMADIĞI ŞEYLER

ELIZABETH LUNDA

ÇEVİRİ: SEVİN OKYAY

İLLÜSTRASYONLAR: MARIO ZUCCA

 domingo

İÇİNDEKİLER

7	GİRİŞ
9	JAN VAN EYCK 1385?-9 Temmuz 1441
15	SANDRO BOTTICELLI 1444-17 Mayıs 1510
22	LEONARDO DA VINCI 15 Nisan 1452-2 Mayıs 1519
31	ALBRECHT DÜRER 21 Mayıs 1471-6 Nisan 1528
38	MICHELANGELO BUONARROTI 6 Mart 1475-18 Şubat 1564
46	DÖNEMİN SANATI: RAFFAELLO SANZIO (RAFAEL) (6 NİSAN 1483-6 NİSAN 1520)
47	MICHELANGELO MERISI DA CARAVAGGIO 29 Eylül 1571-18 Temmuz 1610
55	REMBRANDT VAN RIJN 15 Temmuz 1606?-4 Ekim 1669
62	JOHANNES (JAN) VERMEER Yak. 31 Ekim 1632-15 Aralık 1675
69	FRANCISCO GOYA 30 Mart 1746-16 Nisan 1828
76	DÖNEMİN SANATI: MİLO VENÜSÜ (1820'DE KEŞFEDİLDİ)
78	JACQUES-LOUIS DAVID 30 Ağustos 1748-29 Aralık 1825

86	DANTE GABRIEL ROSSETTI 12 Mayıs 1828–9 Nisan 1882
94	ÉDOUARD MANET 23 Ocak 1832–30 Nisan 1883
101	JAMES McNEILL WHISTLER 11 Temmuz 1834–17 Temmuz 1903
109	EDGAR DEGAS 19 Temmuz 1834–27 Eylül 1917
116	PAUL CÉZANNE 19 Ocak 1839–22 Ekim 1906
124	AUGUSTE RODIN 12 Kasım 1840–17 Kasım 1917
132	CLAUDE MONET 14 Kasım 1840–5 Aralık 1926
140	HENRI ROUSSEAU 21 Mayıs 1844–2 Eylül 1910
147	VINCENT VAN GOGH 30 Mart 1853–29 Temmuz 1890
155	DÖNEMİN SANATI: UKİYO-E VE HOKUSAI'NİN ETKİSİ
157	GEORGES SEURAT 2 Aralık 1859–29 Mart 1891
164	GUSTAV KLIMT 14 Temmuz 1862–6 Şubat 1918
171	EDVARD MUNCH 12 Aralık 1863–23 Ocak 1944
180	HENRI MATISSE 31 Aralık 1869–3 Kasım 1954
189	PABLO PICASSO 25 Ekim 1881–8 Nisan 1973
198	DÖNEMİN SANATI: AFRİKA SANATI

199	EDWARD HOPPER 22 Temmuz 1882–15 Mayıs 1967
207	DIEGO RIVERA 8 Aralık 1886–24 Kasım 1957
216	MARC CHAGALL 7 Temmuz 1887–28 Mart 1985
223	MARCEL DUCHAMP 28 Temmuz 1887–2 Ekim 1968
230	GEORGIA O'KEEFFE 15 Kasım 1887–6 Mart 1986
237	M. C. ESCHER 17 Haziran 1898–27 Mart 1972
244	RENÉ MAGRITTE 21 Kasım 1898–15 Ağustos 1967
250	SALVADOR DALÍ 11 Mayıs 1904–23 Ocak 1989
258	FRIDA KAHLO 6 Temmuz 1907–13 Temmuz 1954
266	DÖNEMİN SANATI: KOLOMB ÖNCESİ SANAT
267	JACKSON POLLOCK 28 Ocak 1912–11 Ağustos 1956
275	ANDY WARHOL 6 Ağustos 1928–22 Şubat 1987
283	BİBLİYOGRAFYA
284	DİZİN
288	TEŞEKKÜR

GİRİŞ

Bütün ressamlar eziyetli, fırtınalı hayatlar geçirmedi. Aslında pek çoğu tamamen sıradan yollar izledi, başarılı meslek hayatlarının tadını çıkardı ve vakti saati gelince öldü.

Ancak en meşhur ressamların çoğu bir bunalımdan diğerine sendeleyerek gitmiştir. Rembrandt bütün dünyevi mallarının alçaltıcı bir iflasla yok oluşunu izledi. Jacques-Louis David, Fransız Devrimi sırasında az daha kellesini kaybediyordu. Ve Andy Warhol radikal bir feminist tarafından vuruldu. Çoğu ciddi düşkünlükler geliştirdi (evet, sen, Dante Gabriel Rossetti), birkaçının suç kayıtları vardı (kendini nasıl savunacaksın, Henri Rousseau?) ve hiç değilse bir tanesi düzenli olarak karısını döverdi. (Hey, Edward Hopper, yediği kadarını vurması bir mazeret oluşturmaz.)

Gene de, bütün ressamlar zorluk içinde değildi. Marc Chagall sevgi ve sadakatla birbirine bağlanmış bir ailede büyüdü —yani gayrimeşru olan Leonardo da Vinci gibi; ailesi yoksulluğa tepeüstü dalan Jackson Pollock gibi; ya da babasının kronik alkolizme, annesinin de vereme boyun eğmesini izleyen Georgia O'Keeffe gibi değildi.

Hepsinin dramatik aşk maceraları da olmadı. Jan Vermeer karısına tapardı (ya da öyle görünüyor, on beş çocukları olduğuna göre.) Bu yönden, daha ilk karısı kanserden ölürken ikincisiyle yatmaya başlayan Claude Monet'den ya da bütün metresleriyle başa çıkmaya çalışan Pablo Picasso'dan tamamen farklıydı. Diego Rivera ve Frida Kahlo'nun karmaşık ilişkisi, iki evlilik töreni ve yirminci yüzyılın siyasi şahsiyetlerinden birinin suikasta kurban gitmesi dahil, dramdan yana payını iyice almıştı. Elbette bu meseleden tamamen kaçınan az sayıda ressam da var. Cinsel ilişkiden uzak durduğu söylenen Michelangelo, cinsel perhizin insanın ömrünü uzattığına inanırdı ve seksen sekiz yaşına kadar yaşadı.

Bütün ressamların çılgın olduğunu da iddia edemezsiniz. Edvard Munch'ın trendeki yabancıları onu ispiyon etmek için gönderilmiş polisler sandığı doğrudu, Vincent van Gogh'un da o malum kulak şeyi var, ama onlar

istisna oluşturuyor. Marazi dokunulma korkusuyla Paul Cézanne ve sıra dışı cinsel eğilimleriyle Salvador Dali muhtelemeden deli değildiler, sadece... tuhaftılar.

Bu kitap için, belli başlı ressamın en taşkın hikâyelerini topladım — resim tarihi hocalarınızın es geçtiği bütün iyi bölümler. Elbette seçici olmam gerekiyordu. Büyük sanat, Rönesans ile başlamadığı gibi, Andy Warhol'un ölümüyle de sona ermedi ve bu otuz beş kişinin eserleriyle de sınırlı değildir. Tanıma ihtimalinizin en yüksek olduğu ressamı seçtim —resimleri ile heykelleri gündelik hayatımızı dolduran, fare altlıklarında, kalemlerde, çantalarda ve posterlerde gördüklerimiz.

Hangi ressamın cinayetten hüküm giydiğini, hangisinin frengiden öldüğünü ve hangisinin idam kararlarını imzaladığını öğreneceksiniz. Hangi iki sanatçının resimleri üzerine Broadway müzikalleri kurulduğunu ve kimin *Aşk Gemisi*'nde konuk oyuncu olduğunu keşfedeceksiniz. Silahla ateş etmenin bir garsonun dikkatini çekmenin kabul edilebilir bir yöntemi olduğunu kimin önerdiğini ve oturma odasında kimin orjiler düzenlediğini göreceksiniz. Bu arada, birkaç kifayetsiz kralla, iki yoz papayla, bir sürü alçak Nazi'yle ve hiç değilse adı çıkmış bir komünistle karşılaşacaksınız. Bütün hikâyelerin mutlu sonu yok ve en sevdiğiniz ressamın bir zinacı, aldatici, hödük ya da daha beteri olduğunu öğrenebilirsiniz.

Ancak kesin olan bir şey var: Sanata asla aynı şekilde bakamayacaksınız. Bir sonraki müze ziyaretinizde, eserleri galerileri dolduran şöhretli ressamların dedikodularıyla arkadaşlarınızı eğlendirecek ve tur rehberlerini kızdıracaksınız. Michelangelo'nun nüleri, Monet'nin nilüferleri ve Warhol'un Marilyn'leri hakkında yeni bir perspektif edineceksiniz, gösteriş taslanan kokteyl partisi sohbetlerine hemencecik zekice bir alıntıyla katkıda bulunacak ya da sıkıcı bir dönem ödevine rezil bir anekdot ekleyeceksiniz.

Tabii ki, bütün bu dedikoduların sanatı takdir etmenizi engellemesine izin vermeyin. Bir insan bir usta gibi resim yapıp gene de bir dangalak olabilir. Öte yandan, birçok ressamın çektiği çileleri ve geçirdikleri travmaları bilmek, nihai başarılarını daha iyi anlamanızı sağlayabilir ve biyografik bir ayrıntı da, kafa karıştırıcı bir kompozisyona yeni bir ışık tutabilir.

Sonuçta, belki de ressamın çoğunun can sıkıntısı dışında nedenlerle öldüğüne memnun olmalıyız. En iyilerinin çoğu, büyük sanatın doğduğu yerde, kaosun kıyısında yaşamıştı.

JAN VAN EYCK

1385?-9 TEMMUZ 1441

BURCU:

BİLİNMIYOR, AMA BELLİ Kİ
PUTKIRICI ASLAN EĞİLİMLERİ VAR

MİLLİYETİ:

FLAMAN

EN ÖNEMLİ ESERİ:

ARNOLFINI PORTRESİ (1434)

TEKNIĞİ:

MEŞE PANO ÜZERİNE YAĞLI BOYA

TARZI:

KUZEY RÖNESANSI

KENDİNİZ GÖRÜN:

NATIONAL GALLERY, LONDRA

“JAN VAN EYCK BURADAYDI.”

ALINTI

İlk bakışta *Arnolfini Portresi* sıradan görünür. Kabarık kuyruklu köpek ve kirli ayakkabılar ile tamamlanmış sıcak bir aile sahnesidir. Ayrıntılar ancak daha yakından inceleyince hayat kazanır: bir avizede ışıldayan yansımalar, oyma bir ahşap süs üzerine düşen gölgeler, dışarıdaki bir ağaçta çiçeklenen kirazlar. Ve gözünüz odanın arka duvarına varınca şatafatlı bir Latin yazısıyla şunu okursunuz: “Jan van Eyck buradaydı. 1434.”

Bu bir imza —tarihin ilk ressam imzalarından biri. Bir ressamın dikkati bu şekilde kendisine çekmesine daha önce rastlanmamıştı. Sanatkârlar isimsiz olarak Tanrı’yı yüceltmek için resim yaparlardı ve gölgeleme, perspektif ya da derinlik gibi şeyler için kaygılanmazlardı. Sonra, bir adam ve kadının köpekleriyle birlikte dinselikten tamamen uzak bu resmi gökten zembille iner. Gölgeleri, üç boyutlu sunumu ve bir imzası vardır. Bu resim sadece yeni değildi, devrimciydi.

ADI NE OLURSA OLSUN, BİR RESSAM

Van Eyck hakkında, Flandres’da (günümüz Belçikası’nın bir kısmı) doğmuş olduğu dışında pek bir şey bilmiyoruz, ama adama bir şans tanıyın. Ressamlık fikrini icat ediyordu ve kimse biyografisini not etmeyi akıl etmemişti.

Adını ilk kez 1422 yılında, Lahey’de Hollanda Kontu’nun saray ressamı olarak çalışırken duyuyoruz. 1425’te ise Eyck, Burgundy Dükü İy Philip’in saray ressamı ve *valet de chambre*’ı gibi şeref verici bir mevkiyi elde etti. Philip, van Eyck’e itibar ediyordu; onu diplomatik görevlere yolladı, çocuklarının vaftiz babası oldu ve dul eşine emekli maaşı bağladı. Dükün kayıtları arasında, ressamın maaşını vaktinde ödemedikleri için personelini azarladığı bir mektup da var.

Van Eyck’in bilinen ilk resimlerinden biri, aynı zamanda en meşhur resimlerinden biridir. Gent Mihrap Resmi, Gent’teki St. Bavo Katedrali için yapılmış muazzam boyutta, çok panolu bir resimdir. Resme Hubert van Eyck’in başladığı, fakat 1432 Ocak’ında bitirildiğini belirten bir yazısı da vardır. Hubert hakkında hiçbir şey bilmiyoruz, oysa yazı, sanatta “kimse daha büyük değildi” iddiasında bulunuyor. Tarihçiler onun Jan’ın ağabeyi olduğuna inanıyorlar.

Süslü mihrap resmi, yüzyılların resim geleneğini reddeder. Düz, simgesel bir temsil yerine, daha önce eşine rastlanmamış bir üç boyutluluk duygusuna ulaşır, özellikle de ışık ve gölgenin resmedilmesi yoluyla. Van Eyck, tempera (yumurta bazlı) yerine yağlıboya bazlı boyaları seçerek, rengin kullanımında da devrim yarattı. Yağlıboya yarı saydam renkler yaratmak için

kat kat sürülebilir; aynı zamanda ağır ağır kuruyarak, rötuş yapmaya izin verirler. (Michelangelo yağlıboyaı bunun için sevmezdi —onun muhallebi çocuklarına mahsus olduğunu düşünürdü.) Sonucu daha fazla derinlik, parlaklık ve daha fazla kontroldür.

AYNA AYNA, DUVARDAKİ AYNA

Bu nokta bizi gene van Eyck'in en meşhur tablosu, 1434 tarihli *Arnolfini Portres'i*'ne getiriyor. Adam, kenarları kürkle çevrili bir pelerini sırtına geçirmiş, koskocaman, yumuşacık bir siyah şapka takmış (Burgundy'nin çok bilmiş ekibi için olmazsa olmaz bir şeydi); kadın başına beyaz bir başlık takmış, yeşil elbise ve mavi bir içlik giymiş. Arkadaki duvarda, süslü bir çerçevede yuvarlak, dışbükey bir ayna asılı; pencereyi, çifti ve en şaşırtıcısı, kapı girişinde, tam da odanın içine bakıyor olsanız duracağınız yerde duran ve hayal meyal görülen iki figürü yansıtıyor. Aynanın üstünde ise o garip imza var: "Jan van Eyck buradaydı."

Bu resmi önemli kılan nedir? Öncelikle, dini olmayan konusu. Bunlar aziz, din kurbanı, hatta kraliyet ailesi mensubu değil, sıradan insanlar. İkinci olarak da, gerçekçilik sıra dışı. Pencereleden içeri ışık sel gibi akıyor, kadının yüzünü yumuşak alevle yıkıyor. Adamın cüppesinin kürk süsleri yumuşacık ve kabarık görünüyor; pencere eşiğindeki portakalın kabuğu da gamzeli gibi.

Resmin kimi ve neyi gösterdiği soruları halen kesinlikle cevaplanmamış durumda. İlk envanterlerde Hernoul le Fin diye bir adamın portresi olarak tanımlanmıştı ve on dokuzuncu yüzyıl âlimleri de bunu Bruges'da çalışan İtalyan dokuma kumaş taciri Arnolfini ailesinin adına bağladılar. Yüzyılı aşkın süre, resmin Giovanni di Arrigo Arnolfini ile karısı Giovanna Cenami'yi gösterdiğine inanıldı, ta ki çiftin resmin üzerindeki tarihten on üç yıl sonra evlendiği anlaşılan kadar. Alimler şimdi ikiye ayrılmış durumda. Kimi resmin Giovanni ile önceki bir eşini gösterdiğine inanırken, kimine göre de resim bambaşka bir Arnolfini'yi gösteriyor.

"RESSAMLARIN KRALI"

Van Eyck'in 9 Temmuz 1441'deki ölümünden sonra, ünü "ressamların kralı" olarak Avrupa'ya yayıldı. Onun geleneğinin en büyük mirasçılarından biri, ışığa boğulmuş, orta sınıf iç mekânları bu van Eyck mirasına çok şey borçlu olan on yedinci yüzyıl Flaman ressamı Johannes Vermeer'dir (1632-1675). Van Eyck kendinden sonra gelen resamlara, kendi önemlerinin daha fazla farkında olma hissini de bağışladı. Eserlerinin hepsinde, imzasına dikkat

çeker; hatta bazı resimler, “beni Jan van Eyck yaptı” diye ilan eder. Hakkında fazla şey bilmiyor olabiliriz ama, göze çarpan imzası, onun ressam olarak kendi önemine inandığını ima ediyor.

ÖYLE Mİ, DEĞİL Mİ? MESELE BU

Arnolfini Portresi'ni gören çoğu kişinin ilk tepkisi, “Vay canına, bu kadın sahiden de hamile!” olur. Bunu da daima kıs kıs gülme izler, çünkü bu resmin bir evliliği ya da daha beteri, bir nişanı gösterdiği varsayılır. Yoksa söz konusu olan tüfeğin tetiğinin ucundaki bir evlilik midir?

Anlaşıyor ki hanım sadece günün modasına göre giyinmiş. 1400'lü yıllarda elbiselerin önünde öylesine çok miktarda fazladan kumaş varmış ki, kadınların sadece yürümek için bile kaldırması gerekirmiş. (Bunu gülünç buluyorsanız, size iki kelime söyleyeceğim; bacak ısıtıcıları.) Bu yüzden de sırf sancılarının başlamasına beş dakika kalmış gibi bir hali var diye Bayan Arnolfini'nin hamile olduğunu varsayamayız.

USTA SANATÇI MI, USTA HİLEKÂR MI? MODERN KURAMCILAR JAN VAN EYCK'İN GERÇEKÇİLİĞİNİN ASLINDA DÜPEDÜZ AYNALARLA YAPILDIĞINI İDDİA EDİYOR: BİR DIŞBÜKEY AYNAYI STRATEJİK OLARAK YERLEŞTİRMEK SURETİYLE, DUVARA VURAN BİÇİMLERİ KOLAYLIKLA ÇİZEBİLİRDİ.

MESLEK SIRLARI

Van Eyck'in eserlerinde aniden beliren gerçekçilik birçok kuramla açıklanmaya çalışılmıştır ama en devrimci olanı, çağdaş İngiliz ressam David Hockney ile fizikçi Charles M. Falco'nun önerdikleri kuramdır. İkisi, van Eyck'in neredeyse fotoğrafik görüntüleri için eğimli aynalar ve küçük mercekler kullandığını ileri sürüyorlar. Kuramlarının kanıtı, *Arnolfini Portresi*'nde belli başlı bir rol oynuyor: iki figür arasındaki dışbükey ayna. Eğer ayna içbükey tarafa çevrilmiş olsaydı, bir duvara görüntü yansıtmakta kullanılırdı ve van Eyck de sonra bunu çizerdi.

Hockney, 2001'de çıkan kitabı *Secret Knowledge: Rediscovering the Techniques of the Old Masters / Gizli Bilgi: Eski Ustaların Kayıp Tekniklerini Yeniden Keşfetmek*'te, aynalar ve mercekler teknolojisinin van Eyck'in döneminde gayet iyi bilindiğini öne sürüyor. Mercek kullanmak perspektifte hafif kaymalarla sonuçlanacağı için, Hockney ve Falco resimlerde bu kaymaları aradılar —kanıt bulduklarını da iddia ediyorlar. Başka hiçbir kuramın, sanatta gerçekçiliğin hızlı gelişimini açıklamadığını da iddia ediyorlar. Neden hiçbir çağdaş kayıttan van Eyck ya da onunla aynı çağdakilerin aynalarla oynamasını anlatmadığını açıklamak için de, Hockney ve Falco, ressamların bu tekniği bir meslek sırrı olarak saklamış olacağı cevabını veriyorlar.

Sanat tarihçileri genelde Hockney'nin fikirlerine burun kıvrırmıştır. On beşinci yüzyıl camlarının berrak görüntüler vurmuyacak kadar kurlu olduklarını ve projeksiyon fikrinin bile Rönesans düşüncesine yabancı olacağını söylüyorlar. Üstelik, hiçbir Rönesans resim risalesi optik biliminden söz etmiyor. Tartışma sürmekte.

KAYIP KÜÇÜK KUZU

Gent Mihrap Resmi'nin 1950-51'deki restorasyonu, pek çok rötüş ile kötü yapılmış restorasyonu ortaya çıkardı, sanat uzmanları da hasarı silmeye çalıştı. Resmin röntgenlerini incelerken, Tanrı'nın Kuzusu imgesinin aşırı şekilde yeniden boyandığını, özgün kuzunun beceriksiz bir taklit altında kaldığını buldular. Restoratörler eski kuzuyu ortaya çıkarma çalışmalarına kuzunun kafasından başladılar, ancak Gent halkı sabırsızlandı ve mihrap resimlerini geri istedi. Restoratörlerin de, restorasyonu tamamlamadan resmi geri vermek dışında seçeneği kalmadı. Bugün kuzuya yakından bakarsanız eğer, iki değil dört kulağı olduğunu görürsünüz.